

De Das

Jaarverslag 2018

Dassenwerkgroep Loonse en Drunense Duinen en omgeving

Ons werkgebied ligt in de driehoek Raamsdonksveer, Tilburg en 's-Hertogenbosch.

Graphic: Mattijs Janssen, www.janssen.nl.

1. Jaarverslag	2
2. Dassenwerk	5
3. Mutaties dassenburchten	18
4. Dode dassen	20
5. Pers, rondleidingen, publicaties en educatie	22
6. Toekomstige ontwikkelingen en wensen	34
Bijlage 1: kengetallen	35
Bijlage 2: specificatie dode dassen 2018	36

1. Jaarverslag

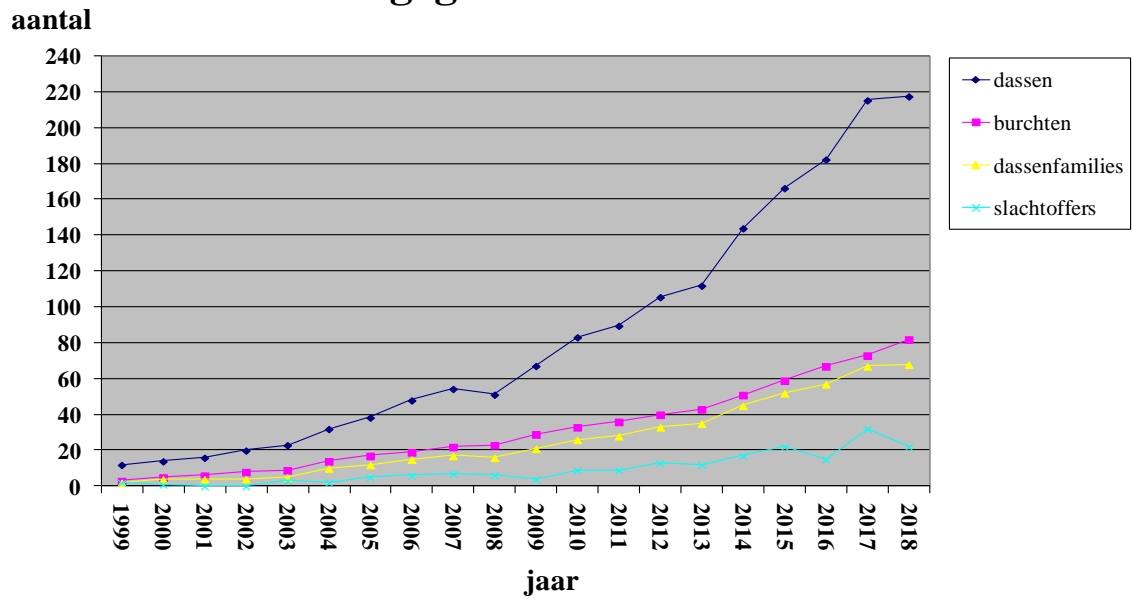
1. Het aantal dassen per 31-12-2018 is 218 en is drie hoger dan de stand per 31-12-2017 (215 dieren).
2. Eind 2018 zijn er 82 dassenburchten, waarvan het hele jaar er 68 zijn bewoond. Ten opzichte van eind 2017 is dit een toename van slechts één bewoonde dassenburcht. Voor het eerst sinds 1999 is er een trendbreuk.
3. Er werden 22 dode dassen aangetroffen, waarvan 21 als slachtoffer van het verkeer en één door verdrinking. Er werden drie zogende vrouwtjes gevonden waarvan de jongen niet konden worden gered.
4. Eén burcht heeft 69 ingangen en heeft een oppervlakte van ongeveer 3300 m².
5. Er hebben zich nieuwe dassenfamilies gevestigd in Tilburg (Berkel-Enschot en Udenhout), Haaren (Helvoirt), Dongen ('s Gravenmoer) en Waalwijk (Sprang-Capelle en Baardwijk). Eén burcht raakte weer bewoond en negen onbewoond. Vanwege het uitzonderlijke droge jaar zijn minder jongen dassen volwassen geworden. In het najaar was veel minder dassenwerk zichtbaar en jonge dassen zagen er minder gezond uit. Aan het eind van het jaar zijn er veel minder sterke potentiële burchten. Dit alles zal invloed gaan hebben op de ontwikkelingen in 2019.
6. In totaal werd 489 keer een burcht bezocht. Dit is een gemiddelde van ruim zes bezoeken per burcht verspreid over het jaar. Daarnaast waren er 140 losse meldingen en andere zaken, waarvan een aantal in dit verslag wordt beschreven.
7. Een aantal dassenburchten is zich aan het ontwikkelen en waarschijnlijk zijn enkele bewoonde burchten nog niet bekend. Het dier is steeds meer te vinden in overhoekjes en bosjes in het buitengebied. Het dassengebied wordt langzaam groter.
8. Een verdere verdichting van burchten zal naar verwachting plaatsvinden ten westen van de N261 op Huis ter Heide en De Efteling, in het noordelijk deel van de duinen in Plantloon en de Margriet, in de Hoornmanke Tiend, in het Brokkenbroek, in de omgeving van Cromvoirt en Vught in het oostelijk deel, in overhoekjes en bosjes.
9. Het is wenselijk een aantal wegen te voorzien van rasters en tunnels. Omdat de das zich steeds verder zal gaan verspreiden, wordt ook gekeken naar de N65 (o.a. ecoduct). De meest gevaarlijke locaties zijn de Bergstraat in Loon op Zand en De Heikant/Guldenberg in Haaren. Voor de laatste locatie is een werkgroep opgericht.

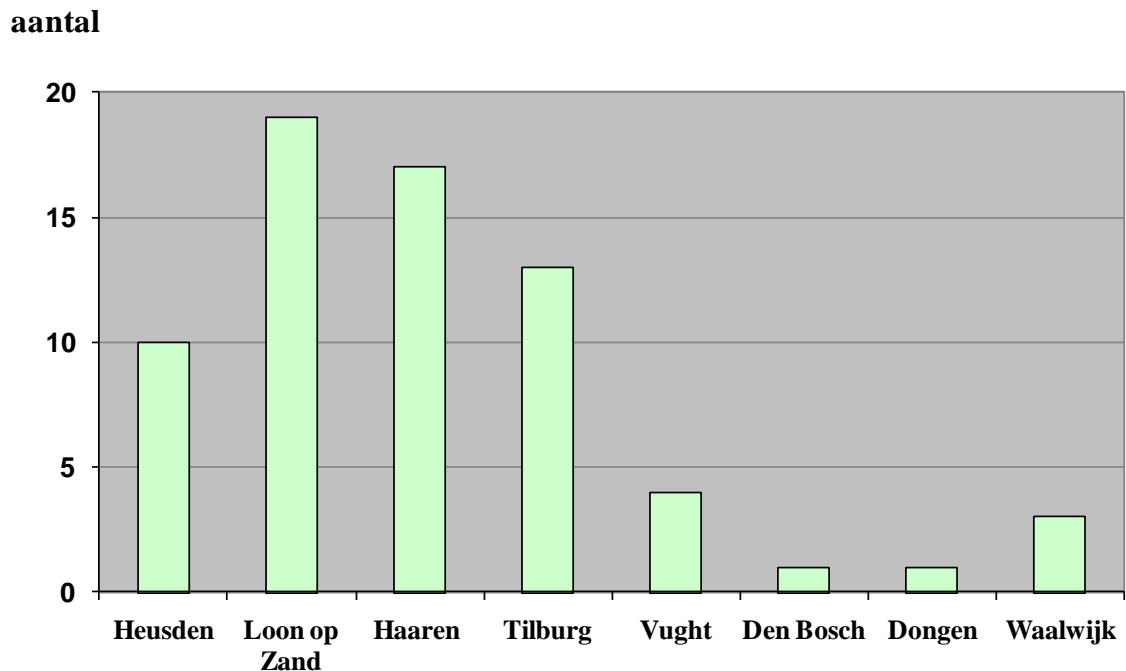
Foto: Heleen Verduijn, dassenfamilie in het Hengstven.

Dassengegevens 1999-2018

Dassenfamilies per gemeente 2018

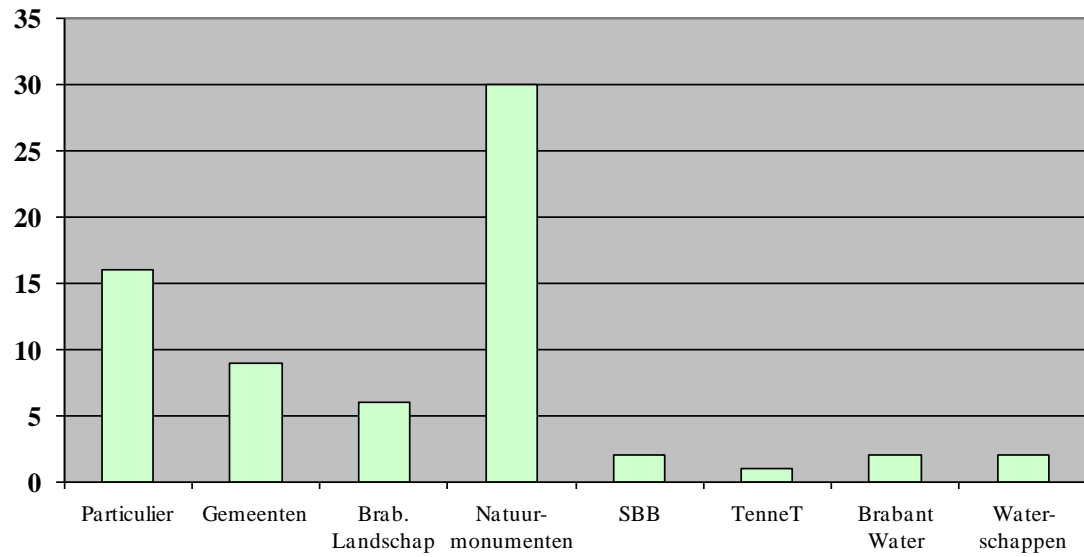

Grafieken: Bert van Opzeeland.

Dassenfamilies per eigenaar 2018

aantal

Grafiek: Bert.

Foto: André Janssen: dassenburchten zijn te vinden in het centrale deel van de duinen.

2. Dassenwerk

1. De dassen zijn over een groot gebied verspreid. **Veel personen** maakten het mogelijk om de das in kaart te brengen en enkelen hebben een dassenburcht geadopteerd.
2. **Onze werkgroep** bestaat uit 13 personen. De leden zijn: Lonneke van Huijgevoort, Jelle van Aalst, Frans Dieden, Bas Dielen, Frans van Gils, André Janssen, Rolf Kruger, Peter Kuijpers, Ralph Kuijpers, Cees Pasmans, Theo Putters, Bas Vermolen en Bert van Opzeeland (coördinator). Lonneke van Huijgevoort, Bas Dielen, Cees Pasmans en Bas Vermolen hebben zich dit jaar aangemeld als lid. Vivian Maas heeft zich, omdat ze te weinig tijd aan dassenwerk kan besteden, afgemeld als lid. Wij danken Vivian voor haar jarenlange inzet voor 'haar' dassen. Lonneke, Peter, Ralph, Frans van Gils, Bas Dielen en Cees zijn actief in het westelijke deel. Jelle, Frans Dieden en Bas Vermolen in het zuidelijke deel. Rolf en Theo in het noordelijke deel en André en ik in het gehele gebied.
3. Onze werkgroep is lid van de inventariseerders van Natuurmonumenten (NM), Brabants Landschap (BL) en Staatsbosbeheer (SBB). Ons **aandachtsgebied** is de **das**. Onze inventarisaties zijn in dit jaarverslag verwerkt.
4. Door uitbreiding van onze werkgroep is ons **werkgebied** aan de westzijde **vergroot**. Dit ligt in de driehoek Raamsdonksveer, Tilburg en 's-Hertogenbosch. Aan de noordzijde wordt het begrensd door Bergsche Maas en Maas. Aan de zuidoostzijde door de N65-A65. Aan de zuidwestzijde door het Wilhelminakanaal, De Donge en A27.
5. In verband met structuur bij het verzamelen van gegevens is een **protocol** opgesteld en een **inventarisatieformulier** gemaakt. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de applicatie TopoGPS waar de dassenburchten worden ingelezen. De gegevens worden per kwartaal onder andere aangeleverd bij NM, BL, SBB en Das&Boom (D&B). Hierdoor is het mogelijk regionale en landelijke overzichten samen te stellen, de das te volgen en adviezen te geven.
6. Ons **lidmaatschap** van **Dassenwerkgroep Brabant (DWGrBr)** werd om een aantal redenen **opgezegd**. Enkelen daarvan betroffen het beleid van DWGrBr, het niet reageren op vragen en het niet delen van informatie. Een memo die ik had opgesteld werd tijdens een vervelende vergadering besproken met het bestuur van DWGrBr. Hierbij waren Peter, André en ik van onze dassenwerkgroep aanwezig en Ton Popelier als onafhankelijk voorzitter. Ton heeft zijn lidmaatschap van DWGrBr ook opgezegd.
7. De contacten met de **dassenvrijwilligers** die in **Midden-Brabant** actief zijn, werden geïntensiveerd. Wij gebruiken hierbij de werknaam **Dassenwerkgroep Midden-Brabant (DWGrMBr)**. Hier zijn naast onze dassenwerkgroep Miriam Alders, Toine Cooijmans, Evert Houniet, Jan Fonken en Ton Popelier actief. Wij hebben héél veel zaken gedeeld, waaronder veel dassengegevens. Eén van de conclusies was dat het slechts een kwestie van tijd is dat de dassen die zich nu ophouden op **de Kampina, De Mortelen en die van omgeving Best** zich met 'onze' dassen verenigen. Daarnaast hopen wij van harte dat IVN Oirschot zich bij ons wil aansluiten en in haar gebied de das gaat volgen.
8. Er was een gesprek met **Zoogdierwerkgroep Oisterwijk**. De aanwezigen waren Ton Popelier, Peter, ik en een zevental leden van de zoogdierwerkgroep van IVN Oisterwijk. De Zoogdierwerkgroep gaat de **das volgen** omgeving Kampina, Oisterwijkse bossen en waar deze opduikt. Er werd veel informatie gedeeld zoals hoe wij een en ander volgen en

georganiseerd hebben, een en ander bijhouden en onze ervaringen met dassen en omgeving, mensen, organisaties en wetten. Het aanspreekpunt is Jan Fonken, voorzitter van de Zoogdierwerkgroep. Jan is lid geworden van onze GroepsApp 'Das MBr'.

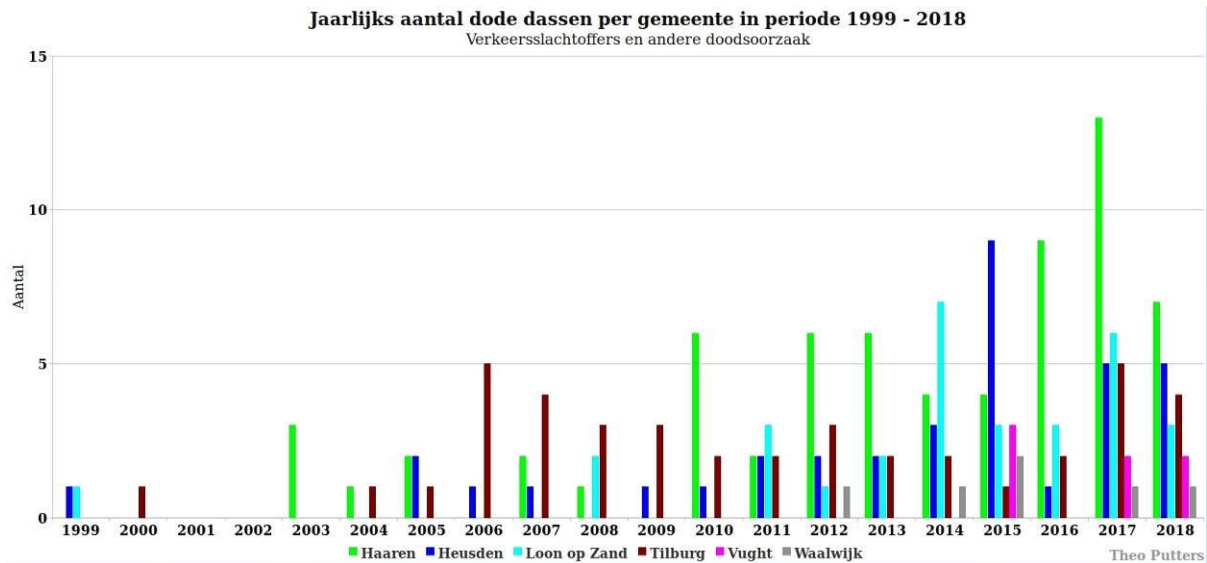

Foto's Joost van Opzeeland: zijn dochters in de kerststal in de St. Jan in 's-Hertogenbosch. Links Jara en rechts Juna.

9. **Bezoek burchten:** In totaal werd 489 keer een burcht bezocht. Dit is een gemiddelde van ruim zes bezoeken per burcht verspreid over het jaar. Daarnaast waren er 140 losse meldingen en andere zaken, waarvan een aantal in dit verslag wordt beschreven.
10. In 2018 werden **22 dode dassen** gemeld, waarvan 21 als slachtoffer van het verkeer en één door verdrinking. Het aantal dode dassen is 10% van de totale populatie. Wat opvalt is dat er relatief veel zeugen werden doodgereden. Er werden drie zogende dassen gemeld waarvan de jongen niet konden worden gered.
11. Het totale aantal slachtoffers over de **periode 1999-2018** bedroeg 187, waarvan 59 beren, 62 zeugen en van 66 dieren was het geslacht onbekend. Omdat er relatief weinig oudere slachtoffers vallen, is de leeftijdsopbouw van de populatie dassen evenwichtig.
12. Het aantal **slachtoffers per gemeente** over de periode 1999-2018 en in 2018 was:
  - Haaren: 68, wv. 7 in 2018;
  - Heusden: 31, wv. 5 in 2018;
  - Loon op Zand: 30, wv. 3 in 2018;
  - Tilburg: 43, wv. 4 in 2018;
  - Waalwijk: 6, wv. 1 in 2018;
  - Vught: 9, wv. 2 in 2018;
  - Totaal: 187, wv. 22 in 2018.

De weg **De Heikant/Guldenberg** in de gemeente Haaren is de weg met de meeste dassenslachtoffers van Nederland. Tot en met 2018 vielen hier 26 slachtoffers. Ook dit jaar vielen hier weer vier slachtoffers, waarvan één zogend vrouwtje. De jongen hiervan gingen verloren. Voor meer informatie over De Heikant/Guldenberg zie verderop in dit hoofdstuk.

Grafiek: Theo Putters.

13. De gemeente Tilburg heeft jaren geleden een aantal maatregelen getroffen en **faunatunnels en –rasters** aangelegd. Het is duidelijk dat dit een positief effect heeft op de dassenpopulatie en de verkeersveiligheid. In de gemeente Heusden werden onder de Nieuwkuijksseweg en Honderdbunderweg faunatunnels en raster aangelegd. Door de genomen maatregelen worden nog zelden dassen doodgereden.
14. De eigenaren van dassenburchten die op **privéterrein** liggen, worden elk jaar op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen van hun dassenfamilie. Zij zijn trots dat ze dassen ‘bezitten’.
15. Dit jaar deed zich een **trendbreuk** voor. Vanwege het uitzonderlijke **droge jaar** zijn minder jongen dassen volwassen geworden. Het vinden van regenwormen, het stapelvoedsel voor de das, was zeer moeilijk. Deze zaten te diep in de ondergrond. In het najaar werd bij heel veel **burchten** veel minder graafwerk en gesleep met nestmateriaal gezien, zij lagen er slechter bij en was bewoning moeilijk vast te stellen. De leden van onze werkgroep maakten veel filmopnamen. Op een aantal ervan was te zien dat jonge **dassen minder gezond** waren. Zij hadden een slechtere vacht en oogden mager. Er kwamen **negen burchten leeg** te staan. Aan het eind van het jaar waren er ook veel **minder sterke potentiële burchten**. De **slechtere uitgangspositie eind 2018** zal zeker invloed gaan hebben op het dassenjaar **2019**.
16. Er hebben zich **nieuwe dassenfamilies** gevestigd in Tilburg (Berkel-Enschot en Udenhout), Haaren (Helvoirt), Dongen (‘s Gravenmoer), Waalwijk (Sprang-Capelle en Baardwijk) en Vught (Cromvoirt). Eén burcht raakte weer bewoond en negen onbewoond. Per saldo kwam er slechts **één dassenfamilies** bij. Dit is aanmerkelijk minder dan in vorige jaren. Dit jaar is ons gebied vergroot, als we uitgaan van ons gebied daarvoor dan is er een afname van het aantal dassenfamilies.

17. Er ligt een **23-tal potentiële dassenburchten**. Eind 2018 staan deze nog niet op de dassenkaart, zij moeten zich eerst 'bewijzen'. De potentie wordt aangegeven met het aantal *-en. Hoe meer sterren hoe groter de kans is dat de burcht uitgroeit tot een volwaardige dassenburcht. Er zijn geen potentiële burchten met ***-en, slechts vijf hebben een **-en waardering en 18 een *. Dit is aanmerkelijk minder dan in vorige jaren.

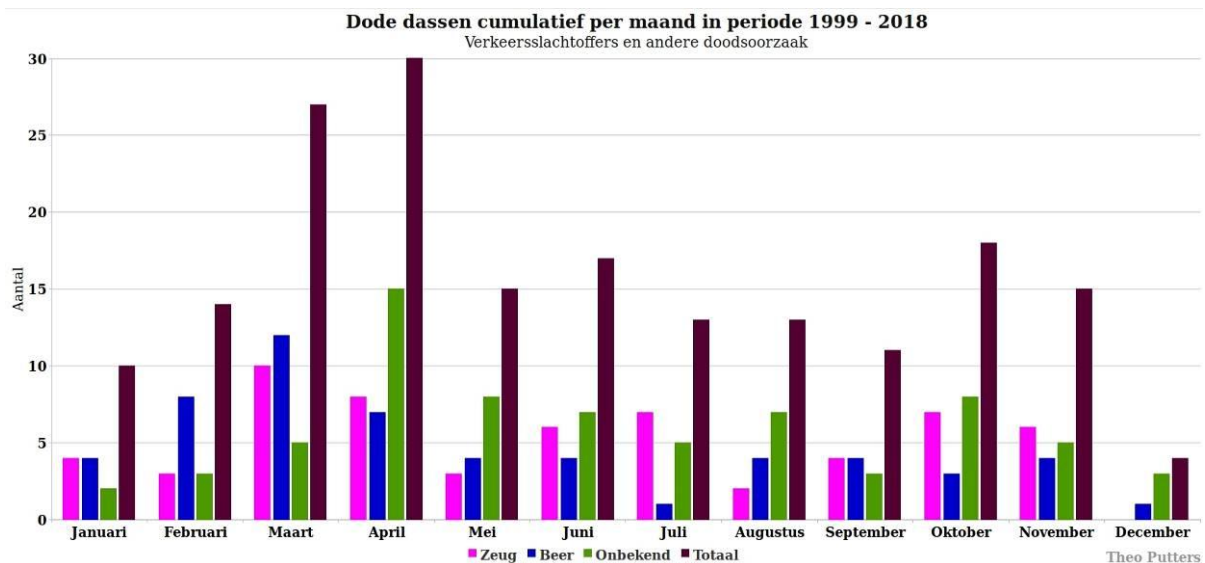
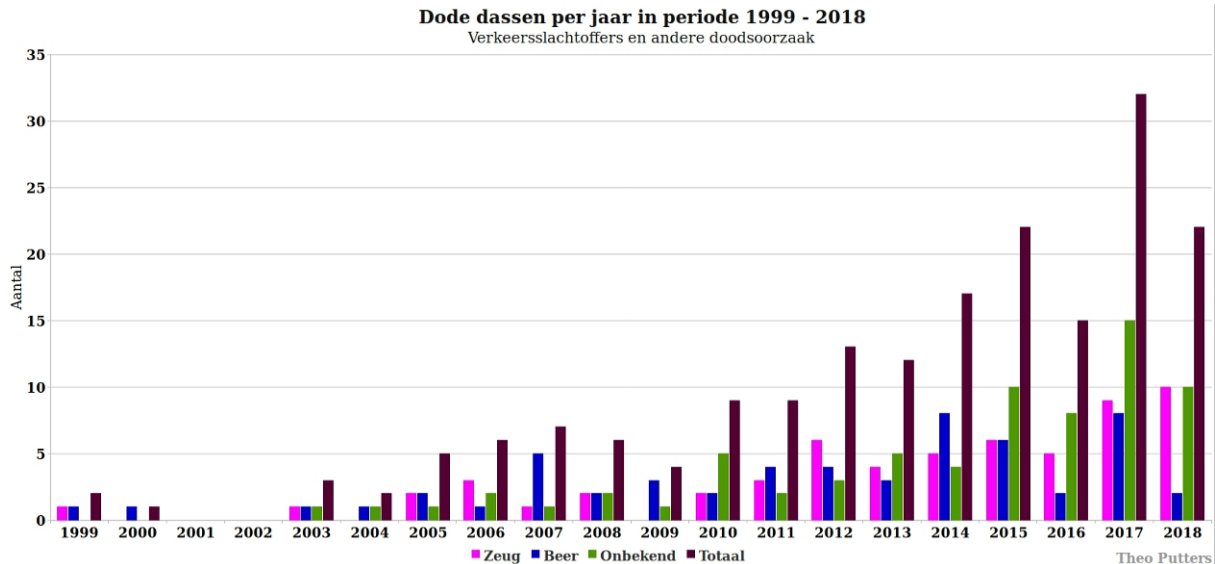
Foto's Bert van Opzeeland: stormschade zicht(bezoekers)burcht 'Mulders', het raster werd gerepareerd.

18. De das is steeds meer te vinden in overhoekjes en kleine bosjes in het buitengebied. Het dassenleefgebied wordt langzaam **groter**, daarnaast vindt er **verdichting** plaats.
19. Er kwam een aantal meldingen binnen over **dassenschade** in maïsvelden en van dassen die larven opgroeven in grasland en gazons. Met de melders was hierover contact en er werd geadviseerd hoe te handelen. Zij werden onder andere verwezen naar de websites van het Faunafonds en D&B. Voor onze dassenwerkgroep heb ik een protocol opgesteld hoe te adviseren. Een van de melders woonde middenin een woonwijk, de das wist zijn gazon te vinden en woelde een deel ervan om. Daarna was hij blij verrast dat hij veel meikevers in zijn tuin had, en de das, die verdween weer. Hij vond het een bijzondere mooie ervaring.
20. **Theo Putters** heeft een eigen **website** 'Distelvinkjes: Experience Nature – roofvogels, dassen, natuurfoto's.' Hierop is meer over de das te vinden zoals historische informatie. Bezoek zijn mooie website: www.distelvinkjes.nl.

21. Theo heeft van alle dode dassen over de periode 1999 t/m 2018 **grafieken** gemaakt **per jaar per geslacht, cumulatief per jaar en maand**. In de maandgrafiek is goed te zien in welke maanden er migratie plaatsvindt en de kans op dassensterfte het grootst is.

Grafieken: Theo Putters.

22. **Gebiedsontwikkeling Oostelijke-Langstraat (GOL):** er werd advies gegeven aan Movares naar aanleiding van de dassenburcht in de voormalige spoordijk in de Baardwijkse Overlaat. Door ons werd aangegeven dat bij werkzaamheden aan de dijk, wij betrokken wensen te worden.
23. **GOL:** ik nam deel aan een bijeenkomst op het provinciehuis over het ontwerp fietsbrug en verrijkingsmaatregelen in de Baardwijkse Overlaat. Aan de orde kwamen onder andere de dassenburcht, cultuurhistorie en de nieuwe natuur op de plek waar een eigentijdse fietsbrug wordt aangelegd, ook werd er gesproken over EVZ's. Ik blijf bij het

project aangesloten voor wat betreft (informatie over) cultuurhistorie en de dassen in de dijk.

24. Er werd regelmatig advies gegeven aan Boomrooierij Weijtmans uit Udenhout over werkzaamheden onder de **150kV- en 380kV-tranportnetten** op Huis ter Heide, bij dassenburchten, in de bossen van de gemeente Tilburg en op de Cromvoirtsedijk in Cromvoirt.

Foto Bert: soms zijn dassenburchten nauwelijks te beoordelen door hoogopgaande begroeiing van brandnetels, bramen en opslag van bomen en struiken. André op één van de burchten in De Moerputten.

25. **Fort Isabella in Vught:** naar aanleiding van meldingen werd er dassenonderzoek verricht. De conclusie was dat er geen dassenburcht zat, er werden wel verspreid enkele dassenpijpen aangetroffen met dassenprenten, enkele neusputjes en wat sleepwerk.
26. Op verzoek van Rijkswaterstaat (RWS) werd advies gegeven aan het **Environment Agency in Engeland** hoe te handelen als dassen in dijken graven en hoe deze te verplaatsen uit waterkeringen. De **richtlijnen** die ik een aantal jaren geleden samen met Waterschap Aa en Maas heb opgesteld en de effectieve werkwijze ervan, werden gedeeld met Engeland. Het waterschap verwees RWS naar mij.
27. Er was contact met de eigenaar van een landgoed op de **Distelberg** naar aanleiding van dassenwerk. Wij worden door de zoon van de bewoner, die biologie studeerde, op de hoogte gehouden. De dassen zijn er al jaren actief, er ligt nog geen bewoonde dassenburcht op het landgoed.
28. De route voor de **6e Prins Hendriktrail** werd na overleg met NM weer vrijgegeven.
29. Frans Dieden en Jelle hebben wat **restaurantwerkzaamheden** verricht binnen de afzetting van **'60 Den Bogerd (uitzetren)'** in Udenhout. De dassen kunnen weer met droge voeten in de burcht komen, ook werden enkele emmers uit de pijpen verwijderd. Zij hebben de omgeving van De Leemkuilen uitgekamd en nogal wat dassenwerk aangetroffen.
30. Er was overleg over **HotSpots**, over plekken waar veel dassen worden doodgereden, in conferentieoord De Guldenberg. De deelnemers waren medewerkers van de politie, André, Bas Vermolen en ik van onze dassenwerkgroep. De nadruk lag naast

dassenbelang op verkeersveiligheid, daarnaast werd er veel informatie gedeeld. De twee belangrijkste HotSpots zijn **De Heikant/Guldenberg** in Haaren en **Bergstraat** in Loon op Zand. Daarna werden enkele dassenburchten bezocht.

Foto André: vlnr Rolf Kruger, Cees Pasmans en Bert.

31. In het gemeentehuis van Haaren was een bijeenkomst over het plan voor een **Ecopassage N65** (ombouw N65). Deelnemers waren BL, LNMH, natuurgroep Vught, Provincie Noord-Brabant (projectleiding), gemeenten Haaren en Vught, WBE Broek&Duin, Stg. Boom en Bosch, The Weathermakers, Haskoning (architecten) en ik. In de presentatie was een ‘ecopassage: een vierkante droge duiker in de Broekley’ het uitgangspunt. Mijn inbreng tijdens de sessies was: “**N65 op palen** en natte en droge EVZ waar de Broekley de N65 kruist, de ‘**Aquatunnel**’ structureel **droog** maken, het aanleggen van een **Ecoduct** omgeving café In 't Groene Woud. Het belangrijkste probleem in de EVZ noord-zuid vanaf de Maas tot in de Kempen is het opheffen van de **flessenhals N65** en dat wat wordt voorgesteld is zéér ontoereikend.” Het voorwerk vond ik niet goed, hierover werd ook door andere partijen volop gereageerd. De **Provincie wil extra geld investeren** in een goede natuurpassage Broekley bij het Helvoirts Broek én in een ecoduct een paar kilometer verderop richting Vught.
32. Er was contact met de coördinator van natuurgroepen die actief zijn op **vliegbasis Gilze-Rijen**, er werd een das gefilmd. Tot nu toe is één das in beeld geweest. Er werd een bezoek gebracht aan de vliegbasis, daarbij werd een belopen dassenburcht gevonden met een aantal pijpen.
33. De **faunatunnel** onder de Schoorstraat in Udenhout stond dit jaar weer grotendeels **onder water**. Een duidelijke dassenwissel liep ten zuiden van het raster over de weg. Er werd regelmatig aan de gemeente Tilburg gevraagd om de tunnel weer droog te maken. Het probleem speelt al veel jaren en leidt binnen onze dassenwerkgroep tot grote frustratie. Daarnaast komt door overstekende dassen de verkeersveiligheid in het gedrang. In het najaar werd weer een melding ingelegd: de tunnel werd drooggemaakt en was er een goed gesprek met de gemeente. Een externe partij heeft van de gemeente opdracht gekregen te onderzoeken óf faunatunnels en -voorzieningen ‘werken’. Voor wat betreft dassen is onze werkgroep het aanspreekpunt. Indien de dassentunnel aan de Schoorstraat weer onder water staat is het verzoek dit direct te melden, hopelijk komt er eindelijk een definitieve oplossing.

Foto's Frans Dieden: links tunnel diep onder water. Rechts: dassenwissel loopt om het faunaraster heen.

34. In **Den Bogert** in Udenhout ontwikkelt zich een dassenburcht op privéterrein. Deze **komt in het gedrang te liggen** bij de verdere ontwikkeling van de nieuwe woonwijk Den Bogert.
35. In de omgeving van de afgegraven dassenburcht in **Den Bogert** kwam de das regelmatig terug en probeerde een nieuwe burcht te bouwen. Met veel moeite werden de activiteiten **gefrustreerd**. Frans Dieden was naast D&B hier intensief bij betrokken.
36. **Verzakking talud weg De Zeeg**: door de gemeente Heusden werden we op de hoogte gebracht dat ten zuiden van de weg De Zeeg een dassenpijp lag. Het gevolg was dat het talud verzakte. Uit veiligheidsoverwegingen werd de dassenpijp 'gefrusteerd' (half dichtgegooid zodat eventuele dieren konden ontsnappen). Ook werd de verzakking met zand uit de pijp zo goed mogelijk dicht gooid. De locatie werd meerdere keren bezocht, het gat langs de weg dat weer inzakte werd weer dichtgegooid en door de gemeente werd de berm gerestaureerd.
37. **Duinoord**: op verzoek van Staro Natuur en Buitengebied werd informatie verstrekt over dassen en dassenburchten in de omgeving van Duinoord in Helvoirt.
38. **Boswerkzaamheden**: samen met Jan Verhagen (NM) werd diverse keren een aantal locaties bezocht waar boswerkzaamheden plaats gaan vinden. De hier aanwezige dassenburchten en overige natuurwaarden werden in kaart gebracht en gemarkeerd.

Foto's André: het in kaart brengen en markeren van dassenburchten samen met Jan Verhagen (NM).

39. **Verstoring burcht Hoornmanken Tiend** van BL. Er werden meerdere pijpen moedwillig dichtgegooid met aarde en flink aangestampt. Het betreft een al jaren goed belopen (kraam)burcht. Er werd contact opgenomen met de politie, de burcht werd bezocht. Zij werd een tijdlang in de gaten gehouden. Er kwamen geen excessen meer voor, de rust keerde weer en de dassen restaureerde hun burcht. Ook een aantal omwonenden houdt de omgeving extra in de gaten.
40. In het begin van het jaar werd probleemburcht **'50 Bert v Opz. 8 (Klokkenlaan)'** in **Loon op Zand** goed belopen. Gedurende het jaar waren, evenals vorige jaren regelmatig groepen jongeren te zien die over de dassenburcht liepen en de burcht verstoorden; de burcht raakte onbewoond. Peter heeft hiervan veel filmpjes en foto's gemaakt. De kinderen waren te gast op de nabij gelegen kampeerboerderij, waarmee eerder de afspraak werd gemaakt de burcht te mijden. Ook de eigenaar had geen toestemming gegeven om zijn bos voor activiteiten te gebruiken. Omdat we hier al jarenlang last van hadden, werd het probleem in handen gegeven van de politie. Een politieagent bezocht samen met een collega (BOA) van Samen Sterk in het Buitengebied (SSiB) de kampeerboerderij en sprak de eigenaar er op aan, met aansluitend daarop een officiële brief. De dassenburcht herstelde zich weer. In het najaar werden er drie dassen gefilmd. Wij houden de burcht in de gaten.

Foto Peter: door het jarenlange illegale gebruik van het bosje is dit flink vervuild geraakt, overal ligt zwerfvuil.

41. Er werd advies gegeven aan Rob van Dijk, stadsecoloog gem. Tilburg naar aanleiding van een evenementenvergunning voor een **Survival Run** in **Udenhout**. Het parcours liep op korte afstand van twee bewoonde dassenburchten. Zowel door Rob als door Frans Dieden werd een en ander teruggekoppeld met de organisatie van het evenement. Wij hadden geen bezwaar hiertegen.

Foto André: een mooi recht dassenspoor.

42. Coen van Tuijl is voor zijn Master studie aan de Wageningen Universiteit bezig met een onderzoek naar dassen en dan met name de genetica daarvan. Zijn doel is in kaart te brengen welke dassenfamilies met elkaar in contact staan en waar dassen last hebben van barrières. Hij onderzoekt, met behulp van **DNA**, tussen welke families uitwisseling plaatsvindt. Hiervoor neemt hij monsters van de **uitwerpselen** van dassen. Het liefst van dassenfamilies over heel Nederland om zo een goed idee te krijgen van de genetische diversiteit in Nederland. André en ik hebben samen met Coen een voorgesprek gehad en een viertal dassenburchten bezocht. Coen heeft uit een aantal mestputten bij onze dassenburchten wat mest gehaald voor zijn DNA-onderzoek.

Foto André: Bert en Coen van Tuijl, DNA-onderzoek.

43. Op verzoek van Theo Quekel (BL) was er een bijeenkomst bij De Rustende Jager met Ronald van Os van Vos Natuurbeheer. Het bureau voert een scan uit naar dassenactiviteit en -burchten in De Brand voor **fase 3 werkzaamheden in De Brand** (Zandley). Namens onze werkgroep waren André, Frans Dieden en ik aanwezig. Er werd heel veel informatie uitgewisseld. Ronald en wij houden elkaar op de hoogte van (dassen)ontwikkelingen.

Foto André: vlnr Ronald van Os, Bert en Frans Dieden.

44. **Werkzaamheden op de Cromvoirtsedijk.** Er worden voor de gemeente Vught werkzaamheden verricht op de dijk. Hierin liggen twee dassenburchten die samen één familie huisvesten. Samen met medewerkers van de gemeente Vught, Boomrooierij Weijtmans en Bosgroep Zuid Nederland werden de locaties bezocht en de burchten door markeren veiliggesteld. Van de Cromvoirtsedijk is bekend dat er al heel lang dassen wonen. Tussen 1778 en 1783 werd door de Cromvoirtse regenten ‘volgens Oudt gebruyck’ zestien maal een premie uitbetaald voor het vangen, maar meestal schieten van dassen. Elfmaal ging het om een oude das à twee gulden en tien stuivers, en vijfmaal om een jonge das voor de helft van dat bedrag. Acht dieren werden in juni en juli het slachtoffer, de overige verspreid over het jaar. Als locatie werd ‘de Cromvoorsse Dijk’ genoemd.

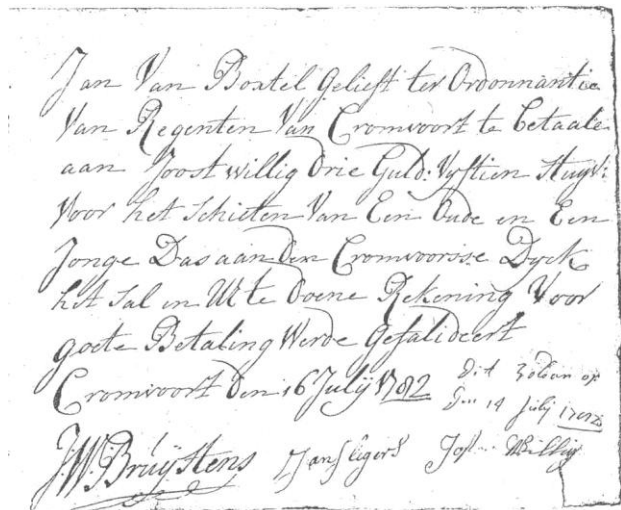

Foto links André: vlnr Cees Weijtmans (Boomrooierij Weijtmans), A. v.d. Schuit (Bosgroep Zuid Nederland) en M. Griek en H. van Kessel (gemeente Vught) en Bert.

Foto rechts: kwitantie voor het uitbetalen van premie voor het schieten van dassen in ‘Cromvoort’ aan de ‘Cromvoorsse Dijk’, 1782 gemeentearchief van Vught.

45. Weg **HotSpot De Heikant/Guldenberg** in de **gemeente Haaren**. Vanaf 2004 tot en met 2018 werden er **26 dassen doodgereden** waarvan **vier dit jaar**. De weg heeft de meeste dassenslachtoffers van Nederland. Over het aanleggen van faunavoorzieningen is al

jarenlang ‘overleg’ met de gemeente Haaren. Naast **dassenbelang** speelt **verkeersveiligheid** een grote rol.

46. Naar aanleiding van een artikel in het Brabants Dagblad over de vele dode dassen op **De Heikant/Guldenberg** werden in het voorjaar door de Haarense oppositiepartij Progressief ‘96 in de raadsvergadering vragen gesteld aan de verantwoordelijke wethouder.
47. De grote overwinnaar tijdens de gemeenteraadverkiezingen in Haaren was **Progressief '96**. Ik nam contact op met fractieleidster Carine Blom waarmee ik eerder al contact had. Haar partij zat toen in de oppositie. Carine heeft het nieuwe college mede vorm gegeven. Haar partij stond positief over te nemen maatregelen op de weg **De Heikant/Guldenberg**. De zaak ging rollen. Zij bracht mij in contact met John Vermeer. John heeft een afspraak in gang gezet met Bas Vermolen, André, mij en Ralph van den Boom en John Romeijnders van de gemeente Haaren. In het voorjaar volgde er overleg. Ik maakte voor de gemeente Haaren een prognose over de eindsituatie van het aantal dassen in de gemeente.
48. Op verzoek van de gemeente Haaren was er overleg over **Faunavoorzieningen** in de **gemeente Haaren**. De volgende partijen namen deel: Provincie Noord-Brabant, WBE Broek&Duin, ZLTO, Duinboeren, gemeente Vught, Boxtel en Haaren (wethouder Martien Vromans en afdelingshoofd John Romeijnders), NM, BL, onze dassenwerkgroep (Bas Vermolen, André en ik), de zoogdierwerkgroep van IVN Oisterwijk en enkele agrariërs uit de omgeving van de De Heikant/Guldenberg. De leiding van de vergadering was in handen van Tiny en John Vermeer (Vermeer Duurzame Diensten). Het was een bewogen vergadering. Mijn gevoel is dat het niet zozeer over de das ging. Over het algemeen wordt deze wel geaccepteerd door agrariërs, maar wel over de schade en dat deze niet wordt vergoed. Ik heb de provincie meegegeven dit onder de aandacht te brengen van Johan van den Hout (gedeputeerde). Er is een brief uitgegaan aan de provincie van Natuurorganisaties zoals NM en BL, ZLTO en WBE aan Johan. Na het overleg leidde ik een aantal deelnemers rond over een dassenburcht. In november was er een vervolgoverleg waarin voorstellen werden ingebracht hoe de problemen op te lossen. De gemeente richt een werkgroep op die zich ten doel stelt op drie plaatsen langs en onder **De Heikant/Guldenberg** faunavoorzieningen aan te leggen. Vanuit onze werkgroep nemen Bas Vermolen en ik deel, een **oplossing lijkt in zicht**. De overleggen hebben zeker geleid tot meer begrip voor elkaars standpunten. Daarnaast is het belangrijk om goed voeling te houden met de betrokken agrariërs. Zo kunnen wij ze mogelijk helpen bij indiening van schade.

Foto André: bezoek van de deelnemers aan het overleg op een van de dassenburchten De Guldenberg/Heikant.

49. **De Heikant/Guldenberg.** Door een eigenaar langs Guldenberg werd **raster aangelegd** vlakbij één van de drie burchten. Het loopt door tot aan de tunnel. Het raster sluit niet aan op de ondergrond. Dit dient wel te gebeuren als aan de zuidzijde van de weg er raster komt.
50. Naast een dassenburcht in Nieuwkuijk werd een kleine **hennepplantage** omgeven door prikkeldraad aangetroffen. Deze werd verwijderd.
51. Naar aanleiding van mogelijk dassenwerk werd de omgeving van het **Engelmeer** bezocht. Er werd geen dassenwerk aangetroffen maar wel grote gaten gemaakt door konijnen. Ten noorden van de A59 hebben we nog geen bewoonde dassenburchten.
52. De nieuwe golfbaan '**Bernardus Golf**' in Cromvoirt werd bezocht. Er werd geen dassenwerk aangetroffen.
53. Een **vakantiewoning** die naast een dassenburcht staat werd op enkele plaatsen door dassen **ondergraven**. De vloer en wanden dreigden te verzakken. In goed overleg werden door de eigenaren maatregelen genomen. Over een behoorlijke lengte werd op één meter diepte raster aangelegd en naar buiten terug gebogen. De burcht en de woning werden een tijdje gefilmd. De dassen hebben zich van de werkzaamheden weinig aangetrokken, de burcht bleef bewoond. Peter is over een lange periode hierbij intensief betrokken geweest.
54. Peter: "ik kreeg foto's en filmpjes van de **uitzetren in Oisterwijk**. De twee dassen, waarschijnlijk het oude koppeltje, is na de omzwervingen van de afgelopen zomer weer terug in de ren. Op de foto's en de films is te zien dat ze de dassenburcht gereedmaken voor de winter. Er wordt gegraven en geslept met vers nestmateriaal."
55. Peter: "ik ben met Bas Dielen en begeleiders (inventariseerders) naar de **vliegbasis Gilze-Rijen** geweest. Op de basis is duidelijk sprake van dassenwerk. We vonden drie pijpen geconcentreerd bij elkaar. Daarna vonden we ruim tien pijpen verspreid over het terrein. Bij verschillende pijpen lagen veel dassenharen als overtuigend bewijs dat deze belopen waren door de das. Bij deze eerste kennismaking is niet te zeggen om hoeveel dassen het gaat. We hebben toegezegd dat we, indien nodig óf wenselijk, camera's willen plaatsen."

3. Mutaties dassenburchten

Alle nieuwe burchten kregen een uniek NM nr. zodat de gegevens in de databank van NM verwerkt kunnen worden. Daarnaast worden ze in excel-bestanden en in de applicatie TopoGPS bijgehouden. Een burcht wordt in het veld ingemeten en vastgelegd. Zij krijgt de naam van de vinder en wordt automatisch geregistreerd met diverse coördinaten. Wij gebruiken de rijksdriehoek meting (RD). Zie onderstaand voorbeeld:

7 Mulders (zichtburcht)

Coördinaten

WGS 51.64667 5.16181
WGS N 51°38.800' E 5°09.709'
WGS N 51°38'48.0" E 5°09'42.5"
UTM 31U 649567 5723955
MGRS 31 UFT 49566 23954
RD 139400 406450

Graphic: Bert van Opzeeland.

1. In 2018 zijn er **negen nieuwe dassenburchten** opgenomen op de dassenkaart waarvan vier in Tilburg, twee in Waalwijk, één in Dongen en twee in Haaren.

Foto's André: links Ad Wagemakers, Bert en Kees Hoevenaar en rechts Jan Verhagen en Bert bij nieuwe burchten in Waalwijk.

Foto André: Jan Verhagen bij een nieuwe burcht in Haaren.

2. Er raakten **negen burchten onbewoond**, waarvan drie in Loon op Zand, twee in Heusden, één in Haaren, twee in 's-Hertogenbosch en één in Tilburg.
3. **Eén burcht** in Vught werd weer bewoond.

Er ligt een **23-tal potentiële dassenburchten**. Eind 2018 staan deze nog niet op de dassenkaart, zij moeten zich eerst 'bewijzen'. We kennen de potentie van één, twee en drie *-en. Hoe meer sterren hoe groter de kans is dat de burcht uitgroeit tot een volwaardige dassenburcht. Er zijn geen potentiële burchten met ***-en, slechts vijf hebben een **-en waardering en 18 een *. Dit is aanmerkelijk minder dan in vorige jaren. Dit zal invloed gaan hebben op de **ontwikkelingen in 2019**.

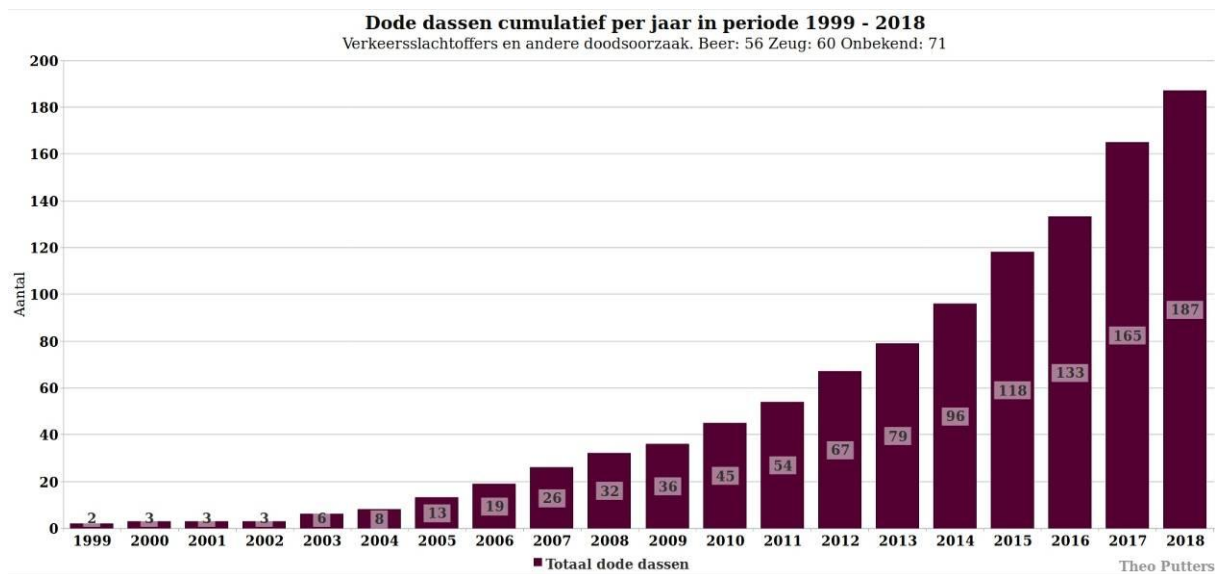
4. Dode dassen

Voor meer informatie per das zie: Bijlage 5 specificatie dode dassen 2018.

Overzicht dassenslachtoffers 1999 tot en met 2018:

Aantal dode dassen	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1999 tm 2018
waarvan:	2	1			3	2	5	6	7	6	4	9	9	13	12	17	22	15	32	22	187
beer	1	1			1	1	2	1	5	2	3	2	4	5	3	7	6	2	11	2	59
zeug	1				1		2	4	1	1		2	3	6	4	5	6	7	9	10	62
onbekend					1	1	1	1	1	3	1	5	2	2	5	5	10	6	12	10	66
waarvan gemeente:																					
Heusden	1						2	1	1	0	1	1	2	1	1	3	6	1	5	5	31
Loon op Zand										2			3	1	2	7	3	3	6	3	30
Haaren	1				3	1	1		2	1		6	2	6	6	4	6	9	13	7	68
Vught														1	1	0	3		2	2	9
Waalwijk														1		1	2		1	1	6
Tilburg		1				1	2	5	4	3	3	2	2	3	2	2	2	2	5	4	43

Het aantal dode dassen was **22 stuks**, waarvan 21 verkeerslachtoffers en één door verdrinking. Deze das (nr. 11) werd gevonden in het Drongelens kanaal. Wat opvalt is het hoge aantal zeugen dit jaar, waarvan maar liefst **vier zogend**. Van **drie** ervan gingen in de zogperiode de jongen verloren. Zij waren te klein om zelfstandig te overleven.

Grafiek: Theo Putters.

Overzicht dode dassen:

Nagekomen uit 2017. In bovenstaand overzicht zijn ze toegevoegd:

- 23-2: 133.024-402.908. Beer. Verkeerslachtoffer N261 in gemeente Loon op Zand.
- 28-4: 132.403-405.607. Beer. Verkeerslachtoffer N261 in gemeente Loon op Zand.
- 18-6: 133.021-402.843. Beer. Verkeerslachtoffer N261 in gemeente Loon op Zand.

De onder punt 1 en 3 genoemde dassen werden aangetroffen op het toekomstige tracé van een nieuw aan te leggen **recroduct** over de N261 in het kader van het project '**Land van Pauwels**'. Tot nu toe is de insteek dit in te richten voor **kleine zoogdieren**. Onze grote wens

is deze ook in te richten voor **grotere zoogdieren**. De effectiviteit van bredere ecoducten heeft zich al bewezen bij de De Westloonse Wissel in Loon op Zand over de N261 en Het Groene Woud over de A2 bij Best.

Dode dassen 2018:

1. 6-2: 132.444-405.280. Zeug. Verkeerslachtoffer **N261 nabij Natuurbrug, gemeente Loon op Zand.**
2. 15-3: 137.966-409.076. Geslacht: onbekend. Verkeerslachtoffer **Hoge Schijf** in Drunen, **gemeente Heusden.**
3. 21-3: 142.91-406.37. Zeug. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren (23-ste slachtoffer). Zogend vrouwtje.**
4. 22-3: 139.622-405.637. Zeug. Verkeerslachtoffer **Oude Bosschebaan** in Helvoirt, **gemeente Haaren. Zogend vrouwtje.**
5. 26-3: 142.81-406.37. Zeug. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren (24-ste slachtoffer).**
6. 28-3: 138.815-405.176. Zeug. Verkeerslachtoffer **Gommelsestraat** in Biezenmortel, **gemeente Haaren. Zogend vrouwtje.**
7. 28-3 133.116-401.987. Onbekend. Verkeerslachtoffer **Midden-Brabantweg (N261), gemeente Tilburg.**
8. 7-4: 132.380-405.689. Onbekend. Verkeerslachtoffer **N261**, onder de fietsbrug - ruiterspad in Loon op Zand, **gemeente Loon op Zand.**
9. 23-4: 141.063-405.748. Onbekend. Verkeerslachtoffer **Oude Bosschebaan**, Biezenmortel, **gemeente Haaren.**
10. 7-5: 146.291-409.284. Beer. Verkeerslachtoffer **Gementweg, Cromvoirt, gemeente Vught.**
11. 15-5: 135.425-409.745. Onbekend. Gevonden in het **Drongelens kanaal, gemeente Heusden.**
12. 9-6: 140.392-410.472. Onbekend. Verkeerslachtoffer, **Nieuwkuijkseweg** in Vlijmen, **gemeente Heusden.**
13. 13-6: 136.771-403.695. Zeug. Verkeerslachtoffer, **Schoorstraat** in Udenhout, **gemeente Tilburg.**
14. 23-6: locatie niet bekend. Beer. Verkeerslachtoffer, **Groenstraat** in Udenhout, **gemeente Tilburg.**
15. 25-6: 147.780-409.269. Zeug. Verkeerslachtoffer **Honderdmorgensedijk** in Vught, **gemeente Vught.**
16. 7-7: Dode en zwaar gewonde das: 141.871-405.733. Zeug. Verkeerslachten **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren (25-ste slachtoffer).**
17. 13-8: 132.522-404.333. Onbekend. Verkeerslachtoffer **N261, gemeente Loon op Zand.**
18. 19-9: 139.106-409.365. Zeug. Verkeerslachtoffer **Honderdbunderweg**, kruising Kievietswaard in Drunen, **gemeente Heusden.**
19. 3-10: 142.573-406.235. Onbekend. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren (26-ste slachtoffer).**
20. 1-11: 135.400-404.407. Onbekend. Verkeerslachtoffer **Loonse Hoek, gemeente Tilburg.**
21. 12-11: 135.870-411.463. Zeug. Verkeerslachtoffer **A59 afrit Drunen-West, gemeente Heusden.**
22. 5-12: 132.238-408.480. Onbekend. Verkeerslachtoffer **N261, gemeente Waalwijk.**

5. Pers, rondleidingen, publicaties en educatie

1. Het jaarverslag 2017 werd op veel **websites** gezet.
2. In de regionale pers verscheen een aantal **publicaties** over de das.
3. De afspraak met NM is indien er een dassenwandeling wordt gegeven deze naar **zicht(bezoek)burcht '7 fam. Mulders (uitzetren)'** in het Hengstven gaat. Hier staat een dassenraster omheen. Het is een sterke burcht en er is volop dassenactiviteit in de omgeving te zien.
4. Voor ons dassenwerk werden wij **financieel ondersteund** door Stichting Jacques de Leeuw die huist in Villa Le Blaireau (de das) in Loon op Zand en Boomrooierij Weijtmans uit Udenhout. De bijdragen maken het mogelijk een das te laten opzetten die zal worden gebruikt voor educatie en de aanschaf van enkele nachtcamera's voor beoordeling van dassenburchten.

Foto Bert: een gestileerde das in brons. Deze staat voor Villa Le Blaireau (de das).

5. Tony van der Meulen, columnist en oud-hoofdredacteur van het Brabants Dagblad (BD) schreef een mooie column getiteld '**Dassenliefde**'. De column staat verderop in dit hoofdstuk. Naar aanleiding van zijn column 'Dassenliefde' nodigde ik Tony uit voor een dassenwandeling naar 'zicht(bezoek)burcht Mulders' in het Hengstven en een bezoek aan de duinen. André, Bas Vermolen en ik hebben hem een rondleiding gegeven. Dit inspireerde Tony tot weer een mooie column '**Stille dassen**'. Ook deze staat verderop in dit hoofdstuk.

Foto André: vlnr Tony van der Meulen, Bas Vermolen en Bert.

6. De Stuurgroep van **Nationaal Park (NP) Loonse en Drunense Duinen** wil graag dat de das zijn leefgebied gaat uitbreiden richting Oisterwijkse bossen, Boswachterij Dorst en de Moerputten. Van het NP kreeg IVN Brabant de opdracht de eerstejaars leerlingen van het **Technasium** van het **d'Oultremontcollege in Drunen** en het **Jeroen Bosch College** in 's-Hertogenbosch door hun **Junior Advies Bureau** het project 'De das en zijn leefwereld' te laten uitwerken. Totaal namen ongeveer 225 leerlingen in groepjes van vier deel. Zij presenteerden zich in de voorronden in hun klas. De presentaties werden gejureerd door de leraar, duingidsen en onze dassenwerkgroep. De genomineerden uit de voorronden presenteerden zich tijdens de finale in het gemeentehuis in Heusden. In de eindjury zaten naast bestuurders van het NP en gemeenten, medewerkers van NM en BL, politie, duingidsen en onze dassenwerkgroep. Er waren vier zalen waar de groepen zich presenteerden: per zaal gaf de juryvoorzitter uitleg over het waarom en wie de zaalwinnaar was. Er werden hele creatieve oplossingen bedacht zoals sensoren in de weg signaleren een das en **slagbomen** gaan dicht, op zonne-energie aangedreven **bootjes** over het Wilhelminakanaal om dassen over te zetten en **hefbruggen**. Het voorkomen van **wateroverlast** in een dassentunnel via roosters óf door een boogbrug. Eén ervan, een snelheidsremmende **verkeersdrempel met daaronder een dassentunnel** is zeker bruikbaar op de weg De Heikant/Guldenberg. In een uitpuilende raadzaal werden vervolgens de prijzen uitgereikt door Kees Grootswagers, wethouder in Loon op Zand en voorzitter van het NP ondersteunt door Mart van de Poel, wethouder in Heusden.

Foto's: links André: een deel van de uitpuilende raadzaal en rechts Marion de Cocq (IVN Brabant).

Foto's: André, links: sfeerbeeld van een van de presentaties en rechts een deel van de jury. Vlnr: Mart van de Poel, wethouder Heusden, Theo Quekel, beheerder Brabants Landschap en Rolf Kruger, brigadier milieu/coach Meierij.

7. Er verschenen grote artikelen in het BD met als koppen '**Herindeling is goed voor de das**' en '**Dassenwerk kan nóg mooier zijn**'. Beide koppen verwezen naar de toekomstige opheffing van de gemeente Haaren waardoor de weg De Heikant/Guldenberg bij de gemeente Vught wordt gevoegd, waardoor er oplossingen zouden kunnen komen voor de **HotSpot De Heikant/Guldenberg**. Hier speelt naast **dassenbelang, verkeersveiligheid** een grote rol.

8. Er werd een interview gegeven aan **HTR Media** (Heusden) voor het programma ‘**Efkus buurten**’. Het onderwerp was de das.

Foto Joost van Opzeeland: dochter Jara in vakantiepark Dierenbos in Vinkel.

9. Het **college van Tilburg** bezocht en werkte in de wijktuin die Peter samen met anderen in Tilburg-Noord beheert. Peter heeft aangeboden dat wij het college graag een dassenwandeling willen geven. Men wil met genoeg een keer met ons mee.
10. **Partij voor de Dieren (PvdD)**. De dassenwandeling voor de Statenleden en fractieondersteuners van de Provincie Noord-Brabant ging vanwege het slechte weer en de ziekte van enkele deelnemers niet door.
11. Project ‘**Das in de Klas**’: presentatie op de Teresiaschool in Waalwijk voor groep één, de klas van Jet, kleindochter van André. Een van oor tot oor stralende Jet ondersteunde ons heel goed. Zij had met opa André vooraf een dassenburcht bezocht, de foto’s ervan werden verwerkt in de presentatie. Deze werd aangepast aan het niveau van groep één. De opgezette das werd geleend uit de **collectie van Addy Pullens**, daarnaast werden uit de **museumkast van Kobus**, de broer van Jet, spullen tentoongesteld waaronder geprepareerde delen van een das. Het aantal leerlingen was 18. Jet en wij hebben de kinderen meer dan één uur kunnen boeien. De foto waarop André een politieagent een ‘dassenkop’ had gegeven bracht veel verwondering; ‘ooh hebben jullie die?’. De kinderen hebben het er nog dagen over gehad. We waren uitgenodigd door juffrouw Petra Litzroth. Later bleek, en dat was toeval, dat zij samen aan groep één les geeft met **Dian van Gils**, zij is de vrouw van Frans van Gils van onze dassenwerkgroep. Het ontlokte mij tot de uitspraak ‘toeval bestaat’. Ook Dian was tijdens de gastles aanwezig en zij vertelde haar bijzondere beleving toen zij samen met Frans op een dassenburcht jonge dassen had gezien. Een leuke anekdote: André vroeg aan Jet, wil jij dat wij met een das bij jou in de klas komen? Waarop Jet antwoordde: “opa wil jij over Barbiepoppen komen vertellen?”

Foto's Marianne Janssen: de klas van Jet en Jet met haar dassenknuffel.

Foto's André: links Jet bij het 'gevaarbord' langs De Guldenberg/Heikant en rechts de 'dassenpolitie' die veel verwondering oogstte.

12. **Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL): expeditiepoort Geerpark.** Er werd voor groep 6 van de Vijfhoevenschool uit Vlijmen een rondleiding verzorgd in het Geerpark in Vlijmen. Ik werd geïnterviewd en er werden filmopnamen van gemaakt voor de Provincie Noord-Brabant. Het is een project van de GOL in het kader van expeditiepoorten waar naast het Geerpark ook de Baardwijkse Overlaat en HoWaBo (Vlijmen-Oost) aan de orde komen. Mijn opdracht was groep 6 informatie geven over het Geerpark zoals historie, landschap, Mommersteeg, huidige bebouwing, de kastelen en verzonken kasteel, Mariënkroon, flora en fauna. De kinderen gingen daarna zelfwerkzaam het veld in en werkten een en ander uit op school. Hierna presenteerden zij zich in groepjes in het veld, waarbij de ouders en buurtbewoners waren uitgenodigd.
13. **GOL: expeditiepoort Baardwijkse Overlaat.** In het kader van Expeditiepoorten, een van de deelprojecten van de GOL werd een rondleiding gegeven aan acht leerlingen van het Athena-onderwijs uit Drunen, de opleiding voor hoogbegaafde kinderen. Op basis van een aantal opdrachten werd de Baardwijkse Overlaat bezocht. Een van de doelstellingen was het uitwerken van de waarde van de Overlaat en de activiteiten die in het kader van de GOL uitgevoerd gaan worden en deze daarna over te gaan brengen aan andere klassen op school en andere scholen van Scala. Scala is de overkoepelende scholenorganisatie in Heusden. Mijn inbreng was met name natuur en cultuurhistorie, waarbij ook de das aan de orde kwam. Het aantal deelnemers was 15, waaronder vier medewerkers van de Provincie Noord-Brabant, een lerares van Athena en André. Er werden film- en geluidsopnamen gemaakt door de provincie.

Foto André: expeditiepoort Baardwijkse Overlaat voor Athena-onderwijs.

14. Peter maakte weer heel veel mooie **filmpjes**. Op één ervan zijn bij dezelfde pijp een das, vos, muizen en een konijn met twee jongen te zien. Op andere filmpjes zijn vechtende reebokken te zien en grote groepen jongeren die nietsvermoedend over een dassenburcht struinen.
15. BNNVARA: “de bijgevoegde filmpjes (*van Peter*) zijn geschoten op een dassenburcht in Loon op Zand in Noord-Brabant. Wij bieden deze aan voor uw programma **Vroege Vogels, rubriek ‘Zelf geschoten’**. Het meest bijzondere filmpje is als een buizerd een jong konijntje vangt in een van de dassenpijpen van de burcht. De buizerd heeft al eerder zijn aandacht er op gericht. In een eerder geschoten filmpje zie je de buizerd voor de ingang staan in de sneeuw. Maar het filmpje van de buizerd die in de pijp een konijntje vangt is voor ons ook heel bijzonder.” Het filmpje is uitgezonden. Peter won helaas niet de weekprijs.

Screenshot en foto's: André.

16. Van Marja van Trier uit Loon op Zand: “Hallo Bert, Lang geleden beloofd, en nu pas ingevuld, eindelijk is ons stuk ‘Das en Vos Verboden toegang’ klaar. Lex Querelle (NM) kwam afgelopen januari met informatie over de brug over het gebruik van dassenholen door vossen. Dat zorgde ervoor dat ons poppenspel in een stroomversnelling kwam. Het is een **poppenvoorstelling** geworden rondom een dassenburcht op ongedwongen rijm gespeeld door **Viola de Vos en Nelis de Melis**. Een trailertje ervan staat op onze website: <http://treveris.stuipzand.org/>, onder het kopje ‘Das en Vos Verboden toegang’ óf via <https://www.youtube.com/watch?v=GthybiVDBs0>. Wij willen deze voorstelling graag onder de aandacht van doelgroepen brengen: dassen belangstellenden, scholen, natuurverenigingen etc.” Kijk naar de trailer of de link met youtube, deze zijn zéér de moeite waard.

Foto Bert: Annemijn van den Bosch met ‘Nelis de Das’. De te breien das werd in 2013 ontwikkeld door Marja van Trier voor haar project ‘Red de das... Brei een das!’.

17. **Bijeenkomst Dassenwerkgroep Loonse en Drunense Duinen e.o.:** de leden van onze dassenwerkgroep kwamen bij mij thuis om kennis met elkaar te maken, bij te praten, informatie te delen en afspraken te maken. Daarna werden zij door mij rondgeleid rondom de Haarsteegse Wiel waarna we bij mij thuis lunchten. Het was een zeer nuttige bijeenkomst en is voor herhaling vatbaar. Omdat ik **25 jaar dassenwerk (1993-2018)** doe verraste André mij met een prachtig fotoboekje over ons dassenwerk. Alle leden van onze dassenwerkgroep kregen er een. Het aantal deelnemers was tien. Bas Vermolen, Ralph en Rolf konden helaas niet aanwezig zijn.

Foto's André: links vlnr: Theo Putters, Bas Dielen, Frans Dieden, Peter Kuijpers, Frans van Gils, Jelle van Aalst, Cees Pasmans, Vivian Maas en Bert. Rechts: het prachtige boekje 25-jaar dassenwerk.

18. Lieke de Kroon heeft samen met vier studenten een biertje gebrouwen. Zij noemden het ‘**Das Bier**’. Het biertje werd gebrouwen in het kader van haar opleiding aan Fontys Hogeschool in Eindhoven als studieproject voor de opleiding Applied Science. Het biertje werd gebrouwen door OnderzoeksBrouwerij The Fly Fish. In deze microbrouwerij leren studenten bier brouwen en het werken met voedingsmiddelen. De doelstelling was het brouwproces in kaart te brengen. Dit werd gedaan door op verschillende momenten in het brouwproces het alcoholpercentage en het suiker- en eiwitgehalte te bepalen. De specificaties van ‘Das Bier’ zijn “De triple is een triple gebrouwen volgens het recept van de Bryggja Triple. Het beoogde alcoholpercentage is 8,6%.” Omdat de gebrouwen bieren bedoeld zijn voor intern gebruik mogen zij niet commercieel worden verhandeld. Wij moeten het helaas daarmee doen.

Foto's Bert van Opzeeland: Lieke de Kroon met Das Bier.

19. Er werd een rondleiding gegeven aan het **GOL-projectteam Planfase** van de provincie en enkele medewerkers van diverse gemeenten. Met een solex-toer werd op een aantal plaatsen uitleg gegeven over historie en de das. Leden van het GOL-projectteam vertelden over te nemen maatregelen. Het gebied werd bezocht vanaf Vlijmen tot en met Waalwijk. Het aantal deelnemers was 12.

Foto Bert: GOL-projectteam Planfase.

20. Er werd een **rondleiding** gegeven aan het **GOL-projectteam Realisatie**. Met een solex-toer werd op een aantal plaatsen uitleg gegeven over historie en de das. Het GOL-projectteam vertelde over te nemen maatregelen. Het gebied werd bezocht vanaf Vlijmen tot en met Waalwijk. Het aantal deelnemers was 13.

Foto Bert: GOL-projectteam Realisatie.

21. Tijdens de vrijwilligersdag van NM kreeg ik in Milsbeek van haar beheerseenheid Brabant Noord-Oost en Rijk van Nijmegen een mooi bedankje voor **25-jaar dassenwerk (1993-2018)**.

Foto André: Bert en Lianne Schröder (NM).

22. Peter organiseerde voor de **Jeugdnatuurgroep Gestel** een middag met als thema 'Speuren van en naar de das'. Er namen 21 kinderen met ouders deel waaronder Michelle Kroon, kinderburgemeester van Sint-Michielsgestel. De presentatie was in het Buitenlokaal Haanwijk, het ontmoetingscentrum van BL in Sint-Michielsgestel. Daarna volgde een dassenwandeling en bezoek aan de uitzetren, waarvoor toestemming werd gegeven door BL. In de uitzetren werden eind tachtigerjaren van de vorige eeuw dassen uitgezet. Het was een zeer geslaagde middag.

Foto's: Jeugdnatuurgroep Gestel. Peter in het Buitenlokaal en bij de uitzetren.

23. Er werd een dassenwandeling gegeven als afsluiting van de **Zoogdierencursus die door de KNNV** uit Tilburg werd gegeven. Er werd onder andere een bezoek gebracht aan zicht(bezoek)burcht '7 fam. Mulders (uitzetren)' in het Hengstven. Naast dassenzaken kwamen veel andere punten aan de orde. Het aantal deelnemers was 12.

Foto André: wandeling voor de KNNV Tilburg.

24. Er werd bij diverse **wandelingen** uitleg gegeven over de das. Tijdens dassenwandelingen wordt nogal eens de vraag gesteld: worden het er niet teveel? Ik laat dan de volgende Graphic zien, met daarbij de opmerking: oordeelt u zelf ...

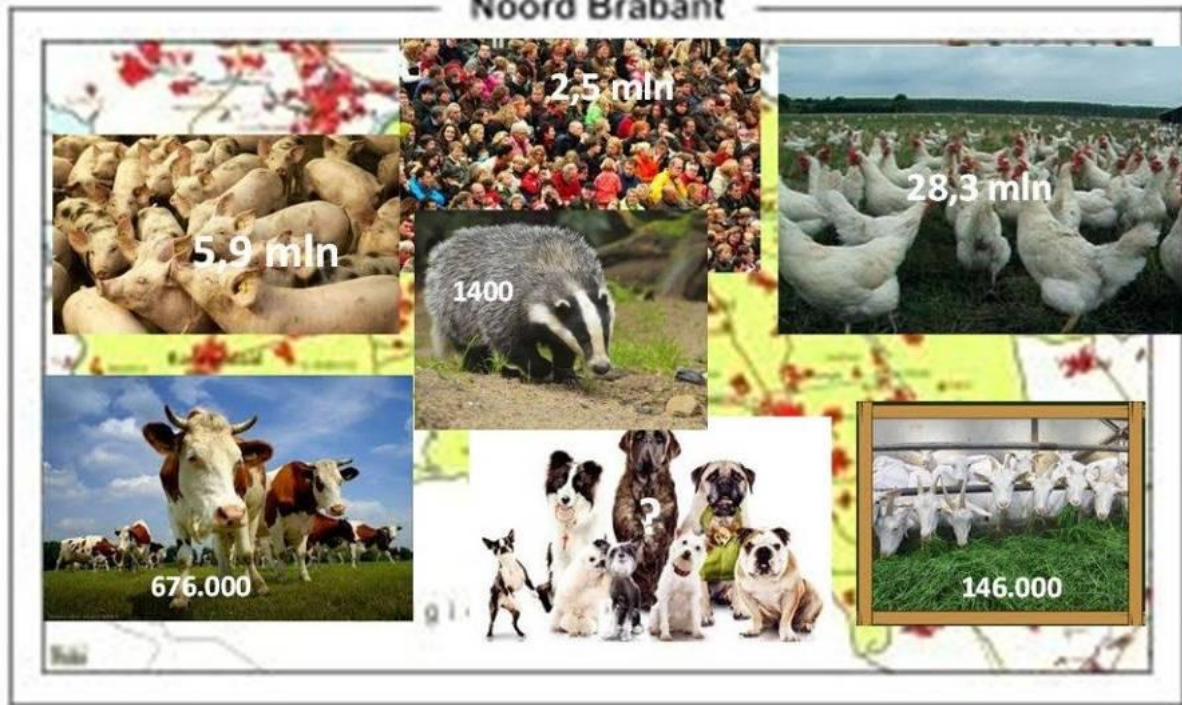

Het worden er wel veel, niet waar?!

Stand 31-12-2015

Noord Brabant

Graphic: Ton Popelier, DWGrMBr.

Columns Tony van der Meulen in het Brabants Dagblad:

Column 'Dassenliefde'

“De laatste uren van een jaar lenen zich bij uitstek voor nobele gedachten die helaas niet haalbaar zijn gebleken. Ook de vraag naar een betere wereld neemt weer toe.

Wie nog behoefte heeft aan enige bemoediging kan ik het jaarverslag 2017 van de Dassenwerkgroep Loonse en Drunense Duinen aanbevelen. Dassen zijn leuke beesten, maar hun nijvere beschermers blijken minstens zo sympathiek. In het gebied van de werkgroep wonen dit jaar 215 dassen in 73 burchten. Zo'n burcht krijgt de naam van degene die hem heeft ontdekt, alleen dat al. Een Nobelprijs is bijzonder, maar je zweeft toch ook van trots door die duinen als een echte dassenburcht voor altijd je naam draagt. In rouwadvertenties staan allerlei onderscheidingen vermeld, zelfs pauselijke voor de zeer vromen onder ons, maar vreemd genoeg nooit: 'Beschermer van zeven dassenburchten'.

Dit jaar kwamen er 33 dassen bij; er werden ook 29 doodgereden. De meesten door een auto. Een kreeg een doodschop van een paard. Ook stierf een achteloze das onder de wrede fietsband van een mountainbiker.

De dassenhoeders praten geduldig met onwillige boeren en met trage ambtenaren over een betere dassenwereld. Ze brengen burchten in kaart, herstellen schades en onderwijzen schoolkinderen in dassenliefde. Ze pleiten her en der voor dassentunnels en proberen de jongen van een doodgereden dassenmoeder te vinden door bij hun burcht liefdevol naar verse

sporen te zoeken in rul zand. Dat alles wordt vastgelegd in grafieken en statistieken die de Wereldbank niet zouden misstaan.

Als het komende jaar weer allerlei lomperiken van de rechter een taakstraf krijgen, laat ze dan eens een tijdje meelopen in zo'n dassenwerkgroep. Zelfs de grootste bruit zal op den duur niet opgewassen blijken tegen zoveel zorgzame blijmoedigheid.”

Column: ‘Stille dassen’

“Het is alweer even geleden dat ik samen met boswachter Frans Kapteijns vele uren onder een struik in de Loonse en Drunense duinen heb gelegen in de hoop een echte das te zien. Hoewel ik toch altijd heel opbouwend en meelevend schrijf over die prachtige beesten, kwamen ze ons niet begroeten. De schemer viel, een reebok mopperde dat wij in de weg lagen en toen gaven we het maar op.

Ditmaal heeft de Dassenwerkgroep mij uitgenodigd voor een dassentocht vanaf De Drie Linden in Giersbergen. Terwijl ik in de nog wat aarzelende ochtendzon sta te wachten op de dassenvrienden André, Bas en Bert trekken al veel gepensioneerde wandelaars de natuur in. Monter voortstappend met hun Nordic-stokken. Aan hun vrolijke gesprekken te horen allemaal zeer goed gehumeurd. Grijs Brabant heeft er weer zin in vandaag. Dassen zullen wij overdag niet zien maar hun aanwezigheid wel. Door de deskundige begeleiding is er van alles waar ik anders achteloos aan voorbij loop. Neusputjes: hier hebben dassen naar larven gezocht. Dassenwissels: ze hebben hun eigen parcours voor hun nachtelijke wandelingen. En poepkuilen. André, Bas en Bert zien meteen of wij oog in oog staan met verse drollen of van al wat oudere datum.

Dan arriveren wij bij de grootste burcht in dit gebied, waar in 1999 de eerste dassen zijn uitgezet. Veel sporen, veel ingangen, ik krijg zelfs een echte dassenhaar aangereikt. Maar het mooiste staat op de smartphone van André. Op een koude ochtend kringelde stoom uit een dassenburcht: daar diep beneden lag die hele familie lekker samen te wasemen.

Geen das te bekennen, ook dit keer niet, maar toch zijn ze er, diep onder ons. Zij horen ons, wij zien hen niet. Dassen maken geen uitzondering voor hun loyale beschermers. Ik geniet vooral van de stille geheimzinnigheid.”

Foto André: ‘stille’dassen.

6. Toekomstige ontwikkelingen en wensen

Een verdere verdichting van dassenburchten zal naar verwachting plaatsvinden ten westen van de N261 op Huis ter Heide en De Efteling en verder naar het riviertje De Donge, in het noordelijk deel van de duinen in Plantloon en de Margriet, in de Hoornmanken Tiend, in het Brokkenbroek en in de omgeving van Cromvoirt en Vught in het oostelijk deel. Daarnaast zal de das zich vestigen in overhoekjes in de gemeente Waalwijk en Dongen. De EVZ tussen Landgoed Huis ter Heide en boswachterij Dorst, de 'Wildertse Arm' vormt een belangrijke schakel.

Om de dassen en andere dieren een 'handje te helpen' is het wenselijk op wegen waar vaak dassen oversteken, faunaraster en -tunnels aan te leggen. Daarbij speelt naast **dassenbelang** ook **verkeersveiligheid** een **zéér** belangrijke rol. De wegen met de hoogste prioriteit zijn in vet weergegeven:

- Haaren: Margrietweg, **De Heikant/Guldenberg** en Oude Bosschebaan
- Loon op Zand: Kasteellaan, Zijstraat en **Bergstraat**
- Tilburg: Loonse Molenstraat en
- de weg tussen Tilburg en 's-Hertogenbosch (N65).

Bert van Opzeeland

06-15000141

vanopzeeland@hotmail.com

Coördinator Dassenwerkgroep Loonse en Drunense duinen en omgeving
december 2018

De volgende pagina's bevatten enkele bijlagen.

Bijlage 1: kengetallen

omschrijving	vóór 1999	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal burchten (excl. bijburchten)	1	3	5	6	8	9	14	17	19	22	23	29	33	36	40	43	51	59	67	73	82
Aantal bewoonde burchten (excl. bijburchten); aantal dassenfamilies	1	2	4	4	4	5	10	12	15	17	16	21	26	28	33	35	45	52	57	67	68
Aantal dassen (geschat)	2	12	14	16	20	23	32	38	48	54	51	67	83	90	106	112	144	166	182	215	218
Aantal (verkeer)slachtoffers	2	2	1	0	0	3	2	5	6	7	6	4	9	9	13	12	17	22	15	32	22

Bijlage 2: specificatie dode dassen 2018

Nagekomen uit 2017:

1. 23-2. Dode das: 133.024-402.908. Verkeerslachtoffer N261, gemeente Loon op Zand. Het geslacht was een mannetje.
2. 28-4. Dode das: 132.403-405.607. Verkeerslachtoffer N261, gemeente Loon op Zand. Het geslacht was een mannetje.
3. 18-6. Dode das: 133.021-402.843. Verkeerslachtoffer N261, gemeente Loon op Zand. Het geslacht was een mannetje.

De onder punt 1 en 3 genoemde dassen liggen op het toekomstige tracé van een nieuw **reproduct** aan te leggen over de N261 in het kader van het project 'Land van Pauwels'. Tot nu toe is de insteek dit in te richten voor **kleine zoogdieren**. Onze grote wens is deze ook in te richten voor **grotere zoogdieren**. De effectiviteit van bredere ecodeucten heeft zich al bewezen bij de De Westloonse Wissel In Loon op Zand over de N261 en Het Groene Woud over de A2 bij Best.

Het aantal dode dassen was **22 stuks**, waarvan 21 verkeersslachtoffers en één door verdrinking. Deze das (nr. 11) werd gevonden in het Drongelens kanaal. Wat opvalt is het hoge aantal zeugen dit jaar, waarvan maar liefst **drie zogend**. De jongen hiervan zijn verloren gegaan.

1. 6-2: Dode das: 132.444-405.280. Verkeerslachtoffer **N261 nabij Natuurbrug, gemeente Loon op Zand**. Het geslacht was een vrouwtje. Het raster en de uitreedplekken werden door onze vrijwilligers beoordeeld. Er werden geen bijzonderheden aangetroffen. Hoogstwaarschijnlijk is de das (zie ook nr. 2 uit 2017) op de weg gekomen op het stukje dat niet goed is beveiligd op de plaats waar in Loon op Zand het Lijkpad (Lijkesticht) de Heideweg kruist.
2. 15-3: Dode das: 137.966-409.076. Verkeerslachtoffer **Hoge Schijf** in Drunen, **gemeente Heusden**. De melding kwam via Tom Gerris (SAMF) en kwam van de zoon van Tom Verhoeven (lid WBE Broek en Duin). Verdere gegevens zijn niet bekend.
3. 21-3: Dode das: 142.91-406.37. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren** (23-ste slachtoffer). De melding kwam van Wil Diepstraten, daarna heb ik deze binnengemeld op het politienummer 0900-8844 en de dienstdoende agent begeleidt in het proces, waarna via de valwildcoördinator van SAMF de das werd opgehaald. Ook André kreeg een melding van Ronald van Beurden. Daarnaast was er een twitter bericht van John Vermeer "waar zijn we op deze weg mee bezig? wie neemt verantwoordelijkheid? ... en stem op een partij die dit stopt!" Tom Gerris heeft de das opgehaald, sectie verricht en deze verder beoordeeld: het was een **zogend vrouwtje**. Op dezelfde locatie is dit voor het derde jaar op rij dat een zogend vrouwtje dood werd aangetroffen en waarvan we de jongen niet konden redden. Deze zijn te klein en we graven een dassenburcht niet af. De melding is het 23-ste slachtoffer op deze weg, de doodrijlocatie van Nederland. De verloren jongen zijn hierbij niet eens meegeteld. Voor meer informatie zie het hoofdstuk 'Dassenwerk'.

Foto Jeroen van der Plas: dode zogende das, de jongen ervan werden als verloren beschouwd.

4. 22-3: Dode das: 139.622-405.637. Verkeerslachtoffer **Oude Bosschebaan** in Helvoirt, **gemeente Haaren**. De melding kwam van Lex Querelle (NM) die deze binnenmeldde bij SAMF. Tom Gerris heeft de das opgehaald, sectie verricht en deze beoordeeld. Het was een **zogen vrouwkje**, de jongen worden als verloren beschouwd.
5. 26-3: Dode das: 142.81-406.37. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren** (24-ste slachtoffer). De melding kwam van Tom Gerris die deze binnenmeldde bij SAMF. Tom heeft de das opgehaald: het was een jong vrouwkje van 9 kg., droeg geen foetussen en had geen bezogen tepels.
6. 28-3: Dode das: 138.815-405.176. Verkeerslachtoffer **Gommelsestraat** in Biezenmortel nabij De Hemelrijksche Hoeve, **gemeente Haaren**. De das werd gemeld door Ruud van Haren, schaaпsherder. Ik heb de das daarna binnengemeld bij de politie, de valwildcoördinator werd ingelicht. Tom Gerris heeft de das opgehaald: het gewicht was 10 kg. Het was een **zogen vrouwkje**, de jongen worden als verloren beschouwd.
7. 28-3: Dode das: 133.116-401.987. Verkeerslachtoffer **N261** in de **gemeente Tilburg**. De das werd gemeld door Angelo Roitero, Niels de Nijs, Marc Moonen en Sjoerd Putters, zoon van Theo. De das lag op de busbaan nabij de afslag naar Tilburg-Noord. Ik heb de das daarna binnengemeld bij de politie, de valwildcoördinator werd ingelicht. Henk van Hout van SAMF heeft de das beoordeeld, er was weinig meer van over, het geslacht kon niet worden vastgesteld.
8. 7-4: Dode das: 132.380-405.689. Verkeerslachtoffer **N261**, onder de fietsbrug/ruiterpad in Loon op Zand, **gemeente Loon op Zand**. De melding kwam van Jan Verhagen (NM). Omdat de das op de rechterrijstrook lag is deze van een afstandje beoordeeld. De das was 'platgereden', verdere gegevens zijn niet bekend.
9. 23-4: Dode das: 141.063-405.748. Verkeerslachtoffer **Oude Bosschebaan**, Biezenmortel, **gemeente Haaren**. De melding kwam van Jan Verhagen. Tom Gerris heeft de das verwijderd. De das was in staat van ontbinding en was aangevreten, hoogstwaarschijnlijk door vos, verdere gegevens zijn niet bekend.
10. 7-5: Dode das: 146.291-409.284. Verkeerslachtoffer **Gementweg**, Cromvoirt, **gemeente Vught**. De melding kwam van Tom Gerris. De das was een beer, het was een groot beest. Ook werd de dode das door Pieter Kok en Ton de Peffer (weidevogelgroep) gemeld, de das lag op het bouwland op ong. 20 meter vanaf de weg en was in verre staat van

- ontbinding. Ik heb de das daarna begraven, deze was gelabeld (oranje calamiteiten loodje). Op hetzelfde perceel lagen drie weidevogelnesten.
11. 15-5: Dode das: 135.425-409.745. De das werd gevonden in het **Drongelens kanaal** in de **gemeente Heusden**, de doodsoorzaak is niet bekend. De melding kwam van Wim Timmermans, die muskusrattenbestrijder is en werkt voor de drie waterschappen. Nadere gegevens ontbreken.
  12. 9-6: Dode das: 140.392-410.472. Verkeerslachtoffer, **Nieuwkuijkseweg** in Vlijmen, **gemeente Heusden**. De melding kwam van Jasper van Ooijen. Toen Jasper de volgende dag er weer langs kwam was de das weg. Op basis van foto's was te zien dat het een jong beest was en geen aangezogen tepels had. Nadere gegevens ontbreken.
  13. 13-6: Dode das: 136.771-403.695. Verkeerslachtoffer, **Schoorstraat** in Udenhout, **gemeente Tilburg**. De melding kwam van Theo Quekel (BL), een vriendin van Dian van Gils, de vrouw van Frans, Mischa Cillessen (stadsecoloog) en Luc Roossen (NM BOA). Luc heeft de das beoordeeld: het was een jong vrouwtje. Frans Dieden heeft de tunnel gecontroleerd, deze stond diep onder water. Ik heb Mischa weer op de hoogte gebracht om eindelijk eens echte maatregelen te nemen, een 'gebed zonder eind'.
  14. 23-6: Dode das: locatie niet bekend. Verkeerslachtoffer, **Groenstraat** in Udenhout, **gemeente Tilburg**. De melding kwam via Tom Gerris. Tom kreeg de das aangeboden en heeft deze beoordeeld. Het was een beer, verdere gegevens zijn niet bekend.
  15. 25-6: Dode das: 147.780-409.269. Verkeerslachtoffer **Honderdmorgensedijk** in Vught, **gemeente Vught**. De melding kwam van Joost van Bockel van de dierenambulance. Joost heeft de das beoordeeld: het was een flinke zeug, zij was niet zingend. De dierenambulance heeft de das afgevoerd.
  16. 7-7: Dode en zwaar gewonde das: 141.871-405.733. Verkeerslachtsoffers **De Heikant/Guldenberg** in Helvoirt, **gemeente Haaren** (25-ste slachtoffer). De melding kwam van Tom Gerris. Tom heeft de das opgehaald: het was een **zegend vrouwtje**, zij had niet veel 'zog' meer. Ook via de politie kwam de melding binnen en omdat de dame die de dassen had aangereiden heel emotioneel over het gebeurde was, heb ik met haar contact opgenomen om haar enigszins gerust te stellen. Bojoura van der Laak "ik hoorde een enorme knal en stopte. Toen ik uitstapte zag ik dat er twee dassen op de weg lagen. Zij leken allebei dood. Na enige tijd deed een van de dassen zijn ogen open, kwam bij en probeerde op te staan en waggelde. Omdat er een gevaarlijke situatie was, probeerde ik het dier de bosrand in te dirigeren, en dat lukte gelukkig. Ik wist ook niet wat ik kon doen. De das zwabberde over de weg en één van zijn poten sleepte hij mee. Ik stond te trillen op mijn benen en nu nog ben ik er flink van onder de indruk. Ik heb de dode das aan de kant gelegd. Ik wist niet wat ik verder moest doen en heb de politie gebeld. Oooh: ik heb nog niet eens naar de schade aan mijn auto gekeken." De dassenburcht ligt op zeer korte afstand van de locatie. Bas Vermolen heeft daarna de situatie ter plekke beoordeeld, hij heeft de burcht bezocht en geen das aangetroffen, hoogstwaarschijnlijk zit het dier in de burcht. Ik vermoed dat het gewonde dier samen met moeder op pad was, en een jong beest van dit jaar is. Het kan zelfstandig overleven mits de inwendige schade niet te groot is, maar mist wel een deel van de opleiding om 'das-te-zijn'.
  17. 13-8: Dode das: 132.522-404.333. Verkeerslachtoffer **N261, gemeente Loon op Zand**. De melding kwam van Jan Verhagen. De das lag nabij de voormalige afslag naar Loon op Zand, op de rijstrook van Waalwijk naar Tilburg. Er zijn geen nadere gegevens bekend.
  18. 19-9: Dode das: 139.106-409.365. Verkeerslachtoffer **Honderdbunderweg**, kruising Kievietswaard in Drunen, **gemeente Heusden**. De melding kwam van Tom Gerris. Het betrof een niet meer zingend zeugje van 11 kg. Zij heeft als calamiteitenloodje nr. A02721.

19. 3-10: Dode das: 142.573-406.235. Verkeerslachtoffer **De Heikant/Guldenberg, gemeente Haaren** (26-ste slachtoffer). De melding kwam van Bas Vermolen, ook Rolf meldde de das. Bas trof een grote bloedplek aan op de wissel nabij de westelijke burcht. Er zijn geen nadere gegevens bekend.

Foto Bas Vermolen: bloedsporen op de weg, op korte afstand van de burcht.

20. 1-11: Dode das: 135.400-404.407. Verkeerslachtoffer **Loonse Hoek, gemeente Tilburg**. De melding kwam van Frans Dieden, die dit had doorgekregen van een kennis. Ik heb de dode das daarna gemeld bij SAMF. Tom Gerris (SAMF) heeft de das niet meer aangetroffen. Daarna hebben Frans Dieden en een kennis nog gezocht, ook zij hebben het dier niet gevonden. De das lag op enige afstand aan de zuidzijde van de weg in het veld. Op basis van een foto is te zien dat deze er langer lag, het kadaver leek in staat van ontbinding te zijn. Er zijn geen nadere gegevens bekend.
21. 12-11: dode das 135.870-411.463. Verkeerslachtoffer op de **A59 afrit Drunen-West** in de **gemeente Heusden**. De melding kwam van Sjoerd Putters. Het dier is doodgereden tussen 17:15 uur en 18:45 uur wat apart is, wat tijdstip betreft, omdat het pas donker was. De das is door Sjoerd samen met zijn vader Theo, van onze dassenwerkgroep, opgehaald. Het was een zeug in goede conditie met een mooie vacht. Het was een juveniel uit 2018 en woog 6 kg. André en ik hebben daarna de das ter preparatie aangeboden aan Willem van Dijk (www.wildfauna-taxidermie.nl) in Sprang-Capelle. De opgezette das zal door onze werkgroep worden gebruikt onder andere voor educatie.

Foto's André: das werd aangeboden ter preparatie.

22. 5-12: dode das 132.238-408.480. Verkeerslachtoffer op de **N261** nabij het NH -hotel in de **gemeente Waalwijk**. De melding kwam via Vivian van een collega van haar. Ook André kreeg de melding binnen van een kennis. De dode das is daarna gemeld bij SAMF. De das lag op een gevaarlijke plek op de middenberm. Nadere gegevens zijn niet bekend.

Foto: Marianne van Haften.